

לפרשת לך לך – תשע"ז

אברהם אבינו לא יכול להביא משיח

הרב יחזקאל פרנקל

אברהם אבינו הוא איש החסד - 'תתן אמת ליעקב חסד לאברהם'. בקוראו בשם ה' בכל מקום הוא עושה חסד עם האנושות כולה בהסיגו לאחור את הערפל האילי המכסה על האמונה הטהורה. ברוחב לב הוא מאפשר לבן חסותו לוט לבחור לו את מקום התערותו הכלכלית וכשזה נשבה אף יצא למרחקים למבצע חילוץ. אברהם גם מתקשה לקבל את נוקשותה של שרה אשתו המבקשת ל'העיף' מהבית את בן האמה המצחק ברשע עם יצחק, ויוצא במחאה עקשנית 'כנגד' הקדוש ברוך הוא המבקש לבער מן העולם את הרשע של סדום. אברהם אבינו הוא סמל החסד, הן בקרבת אלוקים אליה הגיע בפרשת העקידה, כמו גם בהתחננו אל ה' לו: 'שְׁמַעֲלֵי יְחִיָּה לְפָנָי'. לכן אנו, תלמידיו של אברהם אבינו, מבקשים למשוך על עצמנו את מידת חסדו המופלאה ומתפללים 'משוך חסדך ליודעך', להוסיף חסד רב בעולם שכה רעב לכך.

מה פירוש הברכה 'מגן אברהם'?

ועם כל חשיבותה של מידת החסד, אנו יודעים שבנו, יצחק אבינו, בעל מידת הדין - 'פחד יצחק' הוא המשלים לאברהם אביו. משמע, חסד לבד אינו יכול להתקיים, והוא נזקק להשלמה על ידי הצד הנגדי לו.

באופן מרתק העמיקה בכך תורת החסידות. בפירושו לברכת 'מגן אברהם' מחדש האדמו"ר הזקן מחב"ד חידוש נוקב. נוסח חתימת הברכה נראה תמוה משהו, מדוע אברהם נזקק למגן? רש"י על מעמד הברית בין הבתרים מסביר שה' מרגיע את חששו על הנפשות שהרג בקרב החילוץ של לוט, אך השאלה היא מדוע אנו חותמים דוקא בפרט זה של 'מגן אברהם'? מסביר האדמו"ר הזקן מחב"ד, שמידת החסד של אברהם צריכה מגן, והעולם כולו חייב בהגנה – מפני החסד העצום של אברהם שחורג מן המדה כי אין בו ולו המעט הנצרך ממידת הדין. בחסד בלבד אי אפשר לנו לבצע את תפקידנו, 'לתקן עולם במלכות שד-י': 'דהנה אברהם הוא בחינת חסד גדול עד מאד וכולם טובים בעיניו והוא רק טוב ולכן אמר לו ישמעאל יחיה לפניך' – אבל באמת אין מהראוי לעשות כן. דהנה בביאת המשיח צריך לבער כל הרע מן העולם ואם יתנהג העולם בחסדו הגדול של אברהם לא היה העולם יכולים לבא למדרגה של משיח' (תורה אור – לך לך).

השלמות זקוקה לאיזון: 'וַיִּדְעַתְּ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא... שְׁמַר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו... וּמְשַׁלֵּם לְשִׁנְאָיו אֶל פְּנֵי הָאֱבֹדוֹ' – גם חסד וגם תשלום לשונאים.

גם אוהב ישראל וסניגורם הגדול, איש מדת החסד המוחלט ר' לוי יצחק מברדיטשב מסביר קרוב לכך: "כי יש צדיק שעובד את הבורא בשמחה גדולה ובאהבה והנה צדיק זה הוא רך בטבע מאוד ואין יכול לעשות שום נקמה בהשונאים שיש לו. והצדיק שעובד הבורא ביראה במדת הדין אזי הוא קשה בטבע מאוד ויש לו חשק לעשות נקמה בהשונאים". (קדושת לוי – ליקוטים)

אי אפשר רק עם חסד?

מעתה קשה. חפצנו וחובתנו היא להידבק במידותיהם של אבותינו הגדולים, וכי מעתה נמעט בחסד?

אך נראה ברור שעיקר האבחנה היא בין הפרט לבין הנהגת הכלל: האדם הפרטי אכן ראוי לו שמידותיו יטו לטובת החסד יותר מאשר לצד הדין.

והכלל לעומת זאת חייב להישמר, ובייחוד בעת מלחמה, מתת עדיפות יתר לרכרוכיות המתעטפת באיצטלה של חסדים. כך ניתן להבין איך דוד המלך, זה המבקש 'אך טוב וחסד יִדְפְּנֵי כָּל יְמֵי חַיָּי' מכתוב על ערש מותו צוואה נוקשה לשלמה בנו ביחס לדרך ה'טיפול' הראויה בכמה מאוביו - והתוצאה היא שבמהרה 'הממלכה נכונה בידו'. ואין זו סתירה, כי דוד יודע לנסח את הדברים גם כך: 'וּבְחֶסֶדְךָ תִצְמִית אִיבִי' כי יש חסד מנצח אויב, הוא חסד ה' עם אוהביו.

מדינת ישראל הנמצאת במלחמה מוצאת חלק מבניה היהודים עוזרים בחסדם ביד שונאינו. יתכן שהם מיחסים את חסדם השופע על האויב כמורשה מאברהם אבינו. יתכן. אך יותר סביר ששכנתנו הנוצרית מהגלות מפמפמת לתודעתם את החמלה 'הידועה' שלה, אהבת האדם שהתגלתה במסעי הצלב ובאינקוויזיציה. אך לא כן דרך התורה. חלק מגילוייה של ממלכתיות בריאה מתבטאים בהפעלת מידת הדין הגמור על מבקשי רעתינו, כדברי נעים זמירות ישראל 'אֶרְדֹּף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד פְּלוֹתָם: אֶמְחָצֵם וְלֹא יִכְלוּ קוֹם יִפְּלוּ תַחַת רַגְלִי'.

אברהם אבינו – מאז והיום

לפני יותר מ- 3700 שנה התקיים כאן 'וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׂכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְּנַעֲנִי אֵז בְּאֶרֶץ', והנה בניו נאחזים חזרה ב'אלון מורה' בה עבר, אלא שאולי בגלל החסד המוחלט שלו, 'הכנעני אז בארץ' והוא עדין בארץ שטרם נכבשה כולה לפנינו. לשם שלמות קומתנו הלאומית הבנויה בחוברת מחסד ודין ועם עלות שחר גאולתנו, נתפלל שיאירו עלינו דברי 'בעל התניא' בסוף דבריו: 'לכן, בכל בוקר כשמתעורר מדת אברהם, מדת חסד בלא גבול, אנו צריכים לברך ברכת 'מגן אברהם' – שיעשה מגן לבחינת אברהם זו – לטובתנו'.

ורק אז, 'כשה' עוז לעמו יתן', תתממש גם השאיפה הקדושה, הפנימית, 'ה' יברך את עמו בשלום'.